

створювати економічну зацікавленість у сфері екології та здійснюватися на основі відповідної нормативно-правової основи. Одна з головних можливостей для екобізнесу сьогодні - це формування ринку екологічно чистої продукції, який фактично охоплює всі сфери виробництва товарів і послуг.

Список використаних джерел

1. Екологічний менеджмент і аудит / за ред. С.М. Літвак. К.: ВД «Професіонал», 2005. 112 с.
2. Екологічний менеджмент / за ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюка. К.: Знання, 2006. 366с.
3. Овечкіна О.А. та ін. Планування маркетингу. К.: Центр учбової літератури, 2013. 352 с.
4. Lisova N. O., Havryshok B. V. Eco-labeling of food. II International Scientific Conference Development of Socio-Economic Systems in a Global Competitive Environment: Conference Proceedings. May 24th, Le Mans, France: Baltija Publishing, 2019. P.154-157.

ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ОЗЕЛЕНЕННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Ігор Кузик

prikol_3339@ukr.net

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна*

Abstract: The study analyzes the structure of green areas of the Ternopil city united territorial community. It is established that the total area of natural lands of the Ternopil city united territorial community is 5898 hectares. The level of landscaping of the Ternopil city united territorial community, which is 38,8%, has been determined.

Key words: Ternopil, decentralization, green planting, water bodies, urban ecosystem.

На сучасному етапі адміністративно-територіальної реформи України у Тернопільській області сформовано 54 об'єднані територіальні громади (ОТГ). На Тернопільщині функціонують як великі, за площею та кількістю населених пунктів громади, так і малі. Серед найбільших – це Тернопільська, Шумська, Чортківська, Підволочиська та Зборівська міські ОТГ. Серед найменших, які об'єднали по 2 сільські ради – це Гримайлівська, Заводська, Колодненська, Коцюбинська, Лопушненська та Чернихівська ОТГ [2].

Тернопільська міська об'єднана територіальна громада створена 14 листопада 2018 року, об'єднує 5 сільських рад і м. Тернопіль (табл. 1). Загальна

площа громади становить 151,9 км², населення 224 364 особи [2]. Тернопільська ОТГ, особлива тим, що її склад сформовано із сільських рад двох адміністративних районів (Зборівського і Козівського), при цьому жоден населений пункт Тернопільського району до складу громади не входить.

Таблиця 1.

Склад Тернопільської міської ОТГ

Тернопільська міська об'єднана територіальна громада	Тернопільська міська рада	м. Тернопіль
	Куровецька сільська рада	с. Курівці
	Кобзарівська сільська рада	с. Кобзарівка
		с. Вертелка
	Малашовецька сільська рада	с. Малашівці
		с. Іванківці
	Чернихівська сільська рада	с. Чернихів
		с. Глядки
		с. Плєсківці
	Городищенська сільська рада	с. Городище
с. Носівці		

[2]

Основними геоекологічними проблемами Тернопільської ОТГ є раціональне землекористування, водокористування (включаючи водопостачання і водовідведення), озеленення території, особливо м. Тернопіль, поводження із ТПВ тощо. Ряд цих проблем носить не лише локальний, але і регіональний та національний характер. Так, вирішення питання поводження із побутовими відходами, робота очисних споруд, якісне водопостачання потребує відповідного фінансування та законодавчого врегулювання на загальнодержавному рівні [8]. Проте, питання пов'язані із раціональним використанням земельних ресурсів громади, озелененням, зменшенням ущільнення забудови, територіальним та районним плануванням можуть бути вирішені на рівні ОТГ. Оскільки Тернопільська громада створена не давно, її територія потребує детального аналізу і дослідження, в тому числі з позиції озеленення. Тому метою нашого дослідження є інвентаризація сучасної структури зелених насаджень Тернопільської міської ОТГ та оцінка рівня її озеленення.

Екологічним каркасом планувальної структури населеного пункту, в тому числі ОТГ, виступає зелена зона. Кучярвий В.П., стверджує, що озелененні території міста – це не що інше, як елементи його природного каркасу [3]. Тому структуру зелених насаджень будь-якої адміністративної одиниці формують практично усі природні та екологостабілізаційні угіддя. У міській територіальній громаді основу озеленення формують три групи зелених насаджень: *загального користування, обмеженого користування та спеціального призначення*. До зелених насаджень загального користування відносяться приміські лісопарки,

міські парки культури й відпочинку, районні парки, інші спеціалізовані парки, міські сади і сади житлових районів, сквери, бульвари, алеї. Зелені насадження обмеженого користування – це озелененні території мікрорайонів, закладів охорони здоров'я, дитячих садів, шкіл, ЗВО, професійно-технічних навчальних закладів, спортивно-оздоровчих та культурно-освітніх установ, санаторіїв, приватних підприємств, складських зон тощо. Зелені насадження спеціального призначення включають насадження на міських вулицях та автомагістралях, території санітарно-захисних і водоохоронних зон, протиерозійні та вітрозахисні насадження, ботанічні й зоологічні сади, насадження на територіях розсадників, квіткових господарств, плодкових садів приміських господарств, на кладовищах [4, с. 181].

У структурі озеленення Тернопільської міської ОТГ *зелені насадження загального користування* становлять 577 га, в тому числі 450 га парків, 10,5 га скверів, 5,5 га бульварів та 111 га насаджень житлових кварталів м. Тернопіль [6]. Зелені насадження обмеженого користування та зелені насадження спеціального призначення, Тернопільської міської ОТГ, відповідно складають 321 га і 443 га. Такими чином загальна площа зелених насаджень Тернопільської громади становить 1341 га. Важливою складовою озеленених території об'єднаної громади є ліси. Загальна площа лісів у Тернопільській міській ОТГ складає 1486 га, з яких у м. Тернопіль зосереджено лише 357 га [5]. Лісистість території громади становить 11%.

Об'єктивно, у структуру озеленених території об'єднаної громади можна включати водні об'єкти і болота [3]. Підтвердженням цього є їх функціональне призначення – рекреаційне, естетичне, кліматорегулююче. З позиції організації відпочинку, водним об'єктам належить особлива роль, оскільки саме на берегах водойм розміщуються відпочинково-рекреаційні комплекси для пляжного і сімейного відпочинку, купання у літню пору року, рибальства тощо [1]. Водні простори відіграють важливу роль у формуванні мікрокліматичних умов, підвищуючи вологість атмосферного повітря, знижуючи температуру тощо [3]. Болота – це практично суцільні масиви озеленених територій із специфічною рослинністю яка виконує важливі екологічні функції: збереження і відновлення біорізноманіття, продукування кисню та асиміляція вуглекислого газу, акумулювання водних ресурсів тощо. У структурі землекористування Тернопільської міської ОТГ землі під водою і болотами становлять 4,5%. Водні об'єкти громади займають 545 га, а болота – 210 га [5].

На сучасному етапі розвитку еколого-географічних та конструктивно-географічних досліджень, дискусійним питанням є включення агроландшафтів у структуру озеленених територій адміністративних одиниць. Ряд науковців стверджують, що включення сільськогосподарських (с/г) угідь у структуру

озелених територій населених пунктів є обґрунтованим та необхідним явищем. Звичайно, що у теплі пори року агроландшафти виконують ряд екологічних функцій: асимілюють вуглекислий газ та продукують кисень, знижують рівень ерозійності і покращують структуру ґрунту, забезпечують збереження агробіоценозів тощо. Проте, не усі категорії с/г угідь, відіграють важливе екологічне, соціальне чи кліматорегулююче значення. Зокрема, орні землі, не покращують структури ґрунту та не знижують рівень його ерозійності, не відіграють жодної естетичної чи рекреаційної ролі, на відміну від багаторічних насаджень, пасовищ і сіножатей. Саме ці категорії сільськогосподарських земель відносяться до стійких та екологічностабілізуючих угідь, які відіграють важливе функціональне значення у структурі озелених територій будь-якої адміністративної одиниці. Тому на наше переконання, включення пасовищ, сіножатей і багаторічних насаджень у структуру озелених територій об'єднаних громад є науково обґрунтованим та зваженим рішенням, особливо для міських ОТГ [7].

У структурі земельних угідь Тернопільської міської ОТГ, площа багаторічних насаджень становить 546 га, пасовищ – 1337,5 га і сіножатей – 432,5 га. Загальна частка зазначених категорій сільськогосподарських земель у структурі землекористування Тернопільської ОТГ складає 17% (2316 га). Таким чином загальна площа озелених, обводнених та вкритих рослинним покривом територій Тернопільської міської ОТГ становитиме 5 898 га (табл. 2).

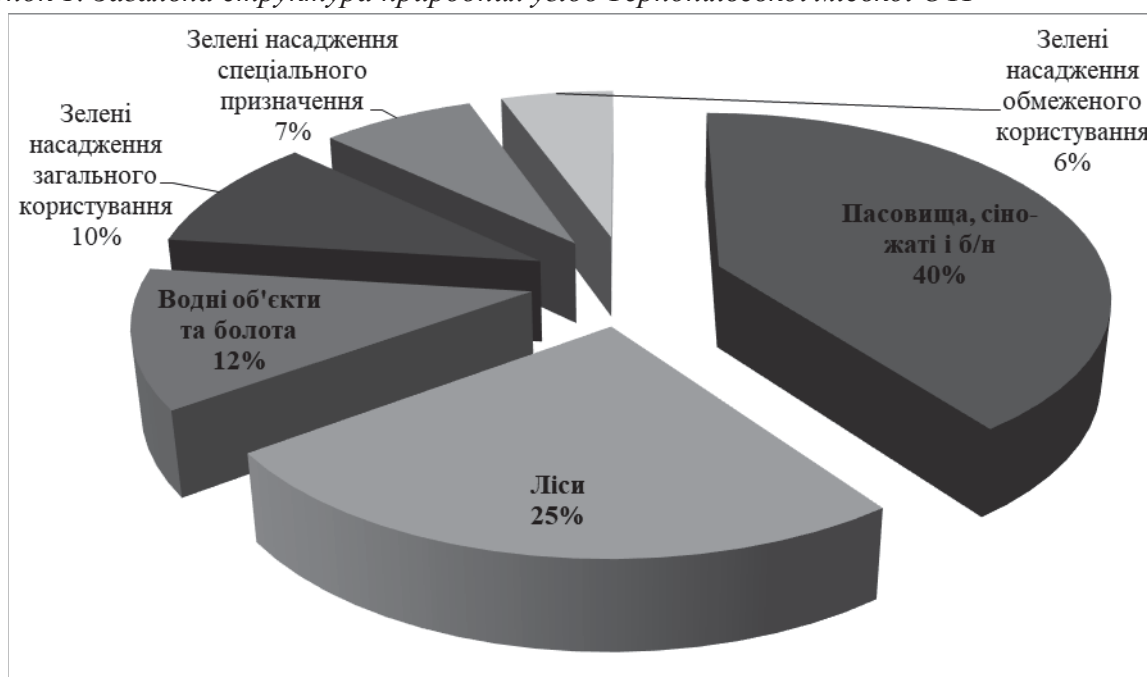
Виходячи із структури та загальної площі озелених територій Тернопільської міської ОТГ можна визначити рівень озеленення громади, який становить 38,8%. Озелененні території Тернопільської громади, це практично усі природні угіддя досліджуваної території. Якщо не враховувати сільськогосподарські угіддя (пасовища, сіножаті і багаторічні насадження), то рівень озеленення Тернопільської ОТГ становитиме лише 23,6%. З чого можемо зробити висновок, що у структурі озелених територій досліджуваної громади, найвищу частку (40%) становлять сільськогосподарські землі (рис. 1). Тоді як частка лісів є значно меншою (25%), а зелених насаджень ще меншою (23%). Для збалансованого розвитку зеленої зони Тернопільської громади потрібно збільшувати площі лісів та зелених насаджень, шляхом заліснення малопродуктивних та високоеродованих орних земель, озеленення прибудинкових територій, закладів освіти, охорони здоров'я тощо.

Таблиця 2.

Структура озелених територій Тернопільської міської ОТГ

Тернопільська міська об'єднана територіальна громада	Групи насаджень	Структурні елементи	Площа, га	
	Зелені насадження загального користування	Парки	450,0	577,0
Сквери		10,5		
Бульвари		5,5		
Зелені насадження обмеженого користування		Насадження житлових кварталів	111,0	321,0
	Насадження житлових районів	101,0		
	Насадження приватної забудови	134,5		
	Насадження території закладів освіти та охорони здоров'я	82,5		
Зелені насадження спеціального призначення	Насадження території культурно-видовищних та фізкультурно-оздоровчих споруд, спортивних майданчиків, стадіонів	3,0	443,0	
	Санітарно-захисні зони	334,0		
	Насадження вздовж доріг та автомагістралей	83,5		
Водні об'єкти та болота	Насадження на території кладовищ	25,5	755,0	
	Штучні водосховища і ставки	380,0		
	Природні водотоки та річки	95,0		
	Штучні водотоки (канали)	70,0		
Сільсько-господарські угіддя	Болота	210,0	2316,0	
	Багаторічні насадження	546,0		
	Пасовища	1337,5		
		Сіножаті	432,5	
		Ліси та лісовкриті площі	1486,0	

Рисунок 1. Загальна структура природних угідь Тернопільської міської ОТГ

Таким чином, з метою оптимізації структури зелених насаджень Тернопільської міської територіальної громади, рекомендуємо:

– закласти у м. Тернопіль нову паркову зону, розширити площі зелених насаджень прибудинкових територій (особливо новобудов), впроваджувати технології інноваційного озеленення закладів охорони здоров'я, освіти, комерційних об'єктів тощо;

– розробити містобудівну документацію для усіх населених пунктів територіальної громади, вдосконалити ландшафтне планування територій, зокрема в частині її ефективного використання та надання земельних ділянок під забудову;

– організувати ефективний захист лісових земель та озелених територій від необґрунтованого вилучення для господарських потреб, дотримання екологічних вимог природоохоронного законодавства при землевпорядкуванні територій;

– змінити цільове призначення малопродуктивних та високоеродованих земель, розробити правоустановчі документи та проекти землеустрою для їх заліснення;

– висаджувати ліси вздовж доріг, річок, меліоративних каналів, навколо діючих сміттєзвалищ, ставків, окремих населених пунктів, на пустирях та неугіддях, відновити полезахисні лісосмуги.

Список використаних джерел

1. Біла Т. Аналіз природно-рекреаційного потенціалу приміської зони Львова. Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. №46. С. 28–36.
2. Децентралізація. Офіційний сайт. URL: <http://decentralization.gov.ua>.
3. Кучерявий В. Урбоекологія. Львів: Світ, 1999. 360 с.
4. Кучерявий В. Озеленення населених місць: Підручник. Львів: Світ, 2005. 456 с.
5. Матеріали звіту Головного управління Держгеокадастру у Тернопільській області (форма б-зем) станом на 01.01.2016 р.
6. Схема озеленення міста Тернополя. Пояснювальна записка. ДП «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпромісто» імені Ю.М. Білоконя». Київ, 2017. 158 с.
7. Царик Л., Кузык І., Царик П. Підходи до картографування комплексної зеленої зони міста. Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. 2020. Випуск 31. С. 68-77. DOI: <http://doi.org/10.26565/2075-1893-2020-31-08>
8. Tsaryk L., Yankovs'ka L., Tsaryk P., Novyts'ka S., Kuzyk I. Geocological problems of decentralization (on Ternopol region materials). Journal of Geology, Geography and Geocology. Vol. 29.(1). Dnipro, 2020. P. 196-205. doi: 10.15421/112018.